

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U CRNOJ GORI U VEZI SA ZAŠTITOM PRAVA LGBTI OSOBA

PRAVOSUDNI ODGOVOR NA NASILJE

Jun 2025.

Izdavač: Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM

Za izdavača: Nevenka Vuksanović

Autor: Siniša Bjeković

Dizajn: BRAIN, Podgorica

Godina izdanja: 2025.

Ova analiza realizovana je u okviru projekta: „U jarkim bojama: Promocija i zaštita prava LGBTI zajednice u Crnoj Gori“ koji je finansijski podržan od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Sadržaj analize ne odražava zvanična mišljenja i stavove donatora.

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U CRNOJ GORI U VEZI SA ZAŠTITOM PRAVA LGBTI OSOBA

PRAVOSUDNI ODGOVOR NA NASILJE

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
UVOD	6
MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	8
NACIONALNI KRIVIČNOPRAVNI I PREKRŠAJNOPRAVNI OKVIR	14
Krivično zakonodavstvo	14
Prekršaji	16
PRIKAZ PREDMETA U RADU SUDOVA	20
KRIVIČNA DJELA I PREKRŠAJI ZA KOJE SU POSTUPCI VOĐENI	21
Krivična djela i zapriječene kazne	21
Prekršaji i zapriječene kazne.....	22
Oštrina izrečenih sankcija.....	23
Neke karakteristike radnje, vremena i mjesta izvršenja krivičnih djela i prekršaja	23
Neki karakteristični primjeri nasilja registrovani u analiziranim krivičnim predmetima (izvodi iz presuda)	26
Neki karakteristični primjeri nasilja registrovani u analiziranim prekršajnim predmetima (izvodi iz presuda)	28
REZIME	30

Društveni kontekst u Crnoj Gori upozorava na brojne primjere diskriminatornog ponašanja prema LGBTIQ (u daljem tekstu: LGBT) osobama i obrasce koji su u velikoj mjeri kontinuirano prisutni i posljedično vezani za stereotipe, predrasude, stigmatizaciju i netoleranciju prema svemu što je relativno novo i/ili nije bilo zastupljeno u diskusijama od opšteg značaja. Tome treba dodati i značajno učešće ekstremnih grupacija i desničarskih grupa koje svoj uticaj prelivaju u sve sfere društvenog života, pravdajući svoj odnos prema kontroverznim pitanjima kao što su manjinske grupacije poštovanjem tradicije i lokalnih uzusa življenja zasnovanih na konzervativnom pristupu čak i kad su ljudska prava u pitanju. U raspravama se ide i korak dalje pa se ljudska prava poimaju kao dozirana i potreba usmjerena samo ka onome što čini interes grupe ili grupa koje zagovaraju različita prava i slobode. Tako se u praksi često poziva na slobodu izražavanja i slobodu okupljanja, ali samo do mjere koja to pravo ne bi trebala garantovati pojedinim grupama ili pojedinim osobama koje ta ista prava traže i za neke manjinske grupe, konkretno seksualne manjine. Čim se ovo pitanje otvori, takve slobode postaju osporavane kao navodno sredstvo razaranja porodice, društva, pa i država koje su dužne da ta prava obezbijede svima bez obzira na kakvo lično svojstvo.

Ova zapažanja idu ruku pod ruku sa sveukupnim odnosom prema pripadnicima LGBT populacije, nalazeći katkada teško održivi kompromis odbacivanja od strane različitih društvenih aktera i donosilaca odluka koji se ne može pronaći za druge oblasti življenja i beneficijare ljudskih prava i sloboda. O tome svjedoče primjeri otvorenih opstrukcija kod donošenja propisa kojima su se regulisala prava i obaveze kod istopolnih zajednica i onih koji se u budućnosti žele pravnim putem odrediti prema svom rodnom identitetu putem samoodređenja.

Čini se da svako novo istaknuto pitanje u području života pripadnika LGBT populacije homogenizuje protivnike ostvarivanja njihovih prava i sloboda, dodatno podstiče homofobne navike i narative i u konačnom dovodi do izraženog pritiska prema ovoj populaciji, koji je katkada verbalni, ali nerijetko manifestovan i drugim vidovima nasilja, što ovaj materijal nesumnjivo potvrđuje.

Isto tako, nesumnjivo je da se ove pojava vezuju i za mlađu populaciju koja bi po prirodi stvari morala ili barem trebala imati znatno naprednije stavove prema savremenim demokratskim trendovima i uvažavanju i poštovanju različitosti.

Konačno, evropeizacija društva se u velikoj mjeri odslikava kroz opšteprihvaćeni politički stav o potrebi približavanja evropskim integracijama i usvajanju najvećih civilizacijskih vrijednosti bez kojih je bilo kakva priča o članstvu u Evropskoj uniji samo zamagljivanje stvarnosti. Naime, bez poštovanja temeljnih ljudskih prava i sloboda, bez poštovanja različitosti, bez harmonizacije prava i prakse sa ključnim standardima članstva u Evropskoj uniji, taj cilj je više udaljen ili u najmanju ruku teže dostupan cijelom društvu i državi. Sve projekcije i očekivanja u vezi sa ovim procesom utemeljenja su u očekivanju da će se osnovni kriterijumi, a time i preduslovi u vezi sa članstvom, ispunjavati i ispuniti u dobroj vjeri i u skladu sa preuzetim obavezama. U tom procesu niko ne može biti isključen i lišen svojih prava bez obzira na neko svoje lično svojstvo, niti ostati nezaštićen u pokušajima narušavanja njegovog/njenog ličnog dostojanstva, odnosno ličnog integriteta i sigurnosti ličnosti.

Da bi ovi ciljevi bili ostvareni nužna je pretpostavka postojanje institucionalnog okvira spremnog i sposobnog da odgovori tim zadacima i na taj način ispuni obavezu koju je država preuzela zaključivanjem Sporazuma o stabilizaciji i asocijaciji sa zemljama članicama EU. Osim toga, isti dokument sadrži eksplicitnu obavezu harmonizacije prava i prakse u Crnoj Gori sa pravnom tekovinom Evropske unije. U okviru nje nalaze se ljudska prava i slobode, u početku kao opšta pravna načela, a sada već izvjesno i kao katalog ljudskih prava i sloboda sadržan u ugovorima i Povelji o temeljnim pravima EU koja ima istu pravnu snagu kao i ugovori.

Odnos prema manjinama, uključujući i seksualne manjine je jedan od testova koji će biti indikator spremnosti za preuzimanje obaveza koje proizilaze iz članstva u EU.

Česti medijski izvještaji, mahom kao posljedica djelovanja civilnog sektora i skretanja pažnje na negativne društvene trendove i drastične primjere nepoštovanja drugih i drugačijih, dovoljna su mjera upozorenja da se i pored izvjesnog napretka, najčešće kao posljedica veće vidljivosti LGBT osoba i organizacija koje zagovaraju njihova prava, i dalje govori o visokom stepenu neprihvatanja ove populacije kao jednako vrijednim i jednako važnim članovima društva, koji moraju imati ista prava kao i većinska populacija. Otpor se kreće od verbalnog osporavanja prava i sloboda ovoj populaciji, preko otvorenih nasilnih metoda koji uključuju pozive na kontra-mjere i postupke kojima se „dokazuje štetnost“ zagovaranja prava seksualnih manjina, podgriijavanje atmosfere straha i neprijateljstva prema LGBT populacije, pa sve do poziva na nasilje i na kraju nasilnih akata koji po pravilu uslijede ako prethodne mjere nijesu dale očekivani rezultat.

Za razliku od prvih dana iniciranja razgovora i diskusija na temu prava ove populacije, kada nije bila rijetkost da se na svaki pokušaj reaguje čak i fizičkim nasiljem, čini se da se ova pojava već neko vrijeme preselila u virtuelnu stvarnost i svijet društvenih mreža. Na taj način inicijatori ostaju prikrivenog identiteta i pokušavaju ostati anonimni, oživljavajući koncept konspirativnog djelovanja i time dokazujući da i ovo - kao apsurd - može da bude jedan od znakova jačanja svijesti o štetnosti i pogubnosti homofobije u društvu i moguće društvene osude ove pojave. Ono što nije dobro, to su svakako vidljivi tragovi homofobije unutar političkog spektra i djelovanja vjerskih institucija, a na taj način i uticaja ovih krugova na druge dijelove populacije, primarno djecu i mlade. Nažalost, osim činjenice da je on line prostor najviše korišćen od mlađe populacije i povremenih ispada koji pokazuju da se diskriminatorne delikti dešavaju unutar ove posebno značajne društvene grupe, čini se da je na planu edukacije i podizanja svijesti kod mladih urađeno premalo da se ove devijantne pojave spriječe.

Prema istraživanju NVO Centra za građansko obrazovanje iz 2022.godine, diskriminatorni obrasci su bili izraženi i primijećeni od anketirane javnosti koja je nedvosmisleno iskazala svoju percepciju da je LGBT populacija izraženo diskriminisana i pod udarom različitih negativnih uticaja. Kada je u pitanju govor mržnje javnost je bila vrlo konkretna i pokazala da su najčešća žrtva ovog delikta upravo LGBT osobe.

Istovremeno, još jedno istraživanje koje je urađeno od strane NVO CEDEM iste godine, usmjerilo je pažnju na ovu populaciju, jer se i po ovom materijalu diskriminacija prema LGBT osobama kotira veoma visoko u odnosu na ostala lična svojstva. Kod ovog istraživanja, poseban fokus je stavljen na pitanje da li bi ispitanici lično bili spremni da zaštite LGBT osobe ukoliko su ugrožene, kojom orilikom je spremnost izrazilo je oko 26,5 % građana, što je bilo manje nego dvije godine prije toga, kada je taj procenat iznosio 32%. Takođe, jedan od pokazatelja za koji je registrovan negativni trend povećanja jeste shvatanje homoseksualnosti kao „vrste bolesti koju treba medicinski liječiti“.

Tokom 2024. godine Crna Gora je zabilježila značajan pad na ILGA-Europe Rainbow mapi, sa 12. na 20. mjesto, čime je sa zelene pozicije koja označava zemlje sa najprogresivnijim zakonodavnim normama i praksama, pala na narandžastu poziciju koja označava umjeren nivo zaštite ljudskih prava LGBT osoba, što predstavlja alarmantan pokazatelj nazadovanja u oblasti ljudskih prava LGBT osoba. Slično kao i tokom 2023. godine, evidentirani su brojni negativni trendovi, uključujući neispunjavanje preuzetih međunarodnih obaveza i obaveza same vlade, povećanje stepena diskriminacije i nasilja, kao i izostanak suštinskog napretka u rješavanju ključnih pitanja. Ovaj pad odražava ozbiljne nedostatke u zaštiti prava LGBT zajednice i jasno ukazuje na potrebu hitnog institucionalnog odgovora. U Crnoj Gori nasilje i govor mržnje prema LGBT osobama su u porastu, dok sistemski odgovor relevantnih institucija i dalje ostaje neadekvatan¹.

Prema izvještaju „Ravnopravnost LGBT osoba na prekretnici: napredak i izazovi“ koji je *Agencija za fundamentalna prava Evropske unije* objavila 2024 godine zaključuje se da u Evropi sada ima više LGBT osoba koje su otvorene po pitanju njihove seksualne orijentacije. No istovremeno se zaključuje da se one suočava-

ju sa više nasilja, uznemiravanja i maltretiranja nego prije. To se posebno odnosi na mlađe LGBT osobe koje su posebno ranjive. Ovo su samo neki od zaključaka izvedenih na temelju odgovora više od 100 000 LGBT osoba širom Evrope. Rezultati ovog anketiranja poslužili su donosiocima odluka da usmjere svoju pažnju na ključne indikatore i rezultate "Strategije o ravnopravnosti LGBT osoba za period 2020-2025 godina" radi unapređenja politika za zaštitu i promociju temeljnih prava LGBT osoba. Agencija je pozvala vlade da preduzmu mjere koje se pored ostalog tiču:

- **Zločina iz mržnje** radi sprovođenja kulture nulte tolerancije prema nasilju i uznemiravanju LGBT osoba; ulaganja u policijsko osposobljavanje kako bi se osiguralo da prepoznaju, evidentiraju i pravilno istraže zločine iz mržnje prema LGBT osobama, kako bi se **žrtve** osjećale sigurnima i prijavljivale napade i kako bi znale da **će** se prema njima postupati pravedno. Države su pozvane da obezbijede pravni okvir u kojemu **će** se motivi uzrokovani predrasudama uzimati kao otežavajuća okolnost tokom krivičnog postupka.
- **Borbe protiv diskriminacije** u svim područjima donošenjem Direktive EU-a o jednakom postupanju i direktive o standardima tijela za ravnopravnost, pri **čemu** se poziva na jačanje tijela za ravnopravnost i osiguravanje odgovarajućih sredstava za bolju podršku **žrtvama**.
- **Borbe protiv govora mržnje na internetu i protiv kampanja dezinformisanja usmjerenih protiv LGBT osoba**, uz otklanjanje rizika od pristrasnosti u algoritmima i jačanje odgovornosti digitalnih platformi saglasno standardima EU.

Nešto ranije i Savjet Evrope je u svom izvještaju iz 2011.godine² usmjerio pažnju na nasilje nad LGBT populacijom, posebno homofobičnom i transfobičnom mržnjom kao mogućim motivima deliktne ponašanja kod zločina motivisanih predrasudama i govorom mržnje. To podrazumijeva djelotvorno istraživanje zločina motivisanih predrasudama, govorom mržnje i incidenta vezanih za homofobiju i transfobiju. U tom smislu, osim obuke policijskih i pravosudnih službenika, nužno je unaprijediti sistemsko prikupljanje podataka o zločinima motivisanim mržnjom, govoru mržnje i incidentima vezanim za homofobiju i transfobiju. Podaci o homofobičnim i transfobičnim zločinima, govoru mržnje i incidentima, kao i o pritužbama, trebaju se jasno razdvojiti od drugih zločina, govora mržnje ili incidenta motivisanih predrasudama, zaključuje se u ovom materijalu.

Može se reći da su slična kretanja i percepcija nasilja nad LGBT populacijom registrovana i u Crnoj Gori. Ovo naročito ako uzmemo u obzir sve oblike nasilja i društvenu podlogu na kojoj se gradi status i budućnost ove populacije, uključujući i njihovu ličnu sigurnost u zemlji, posebno kada se imaju u vidu ozbiljnost prijetnji i manifestacije fizičkog nasilja kojima su izloženi i to ne samo oni, nego i svi drugi koji ih podržavaju u zahtjevima za ostvarivanje njihovih ljudskih prava i/ili zagovaraju njihova prava i slobode.

² Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi, Izvještaj Komesara za ljudska prava Savjeta Evrope, 2011, str.10

MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

Kada je u pitanju oblast obuhvaćena ovim materijalom, kao izvori međunarodnog prava ljudskih prava neminovno se nameću Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i međunarodni paktovi o ljudskim pravima. U ovim dokumentima osnov obaveza se nalazi u poštovanju i zaštiti jednakosti i dostojanstvu u pravima, uključujući zaštitu psihičkog i fizičkog integriteta ličnosti.

U odnosu na prava LGBT osoba, Savjet za ljudska prava UN je donio nekoliko rezolucija od značaja za zaštitu njihovih prava i to o:

- Ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu (usvojenu 17. juna 2011.) - A/HRC/RES/17/19
- Ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu (usvojenu 26. septembra 2014.) - A/HRC/RES/27/32
- Zaštiti od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta (usvojenu 30. juna 2016.) - A/HRC/RES/32/2
- Mandatu nezavisnog eksperta za zaštitu od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta (usvojenu 19. jula 2019.) - A/HRC/RES/41/18
Mandatu nezavisnog eksperta za zaštitu od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta (usvojenu 15. jula 2022.) - A/HRC/RES/50/10
- Borbi protiv diskriminacije, nasilja i štetnih praksi protiv interseksualnih osoba (usvojenu 4. aprila 2024) - A/HRC/RES/55/14

Izvještaj *Diskriminacija i nasilje protiv pojedinaca na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta* je sačinjen i predstavljen na 29. zasijedanju Savjeta za ljudska prava 2015. godine. Kako je Rezolucijom 27/32 naloženo, izvještaj pravi presjek razvoja od 2011. godine i metodima borbe protiv nasilja i diskriminacije LGBT osoba, kroz prizmu međunarodnog pravnog okvira i odgovarajućih međunarodnih standarda.

Izveštaju sadrži i preporuke državama članicama koje se odnose na zaštitu prava na život i bezbjednost LGBT osoba kroz:

- donošenje zakona protiv zločina iz mržnje koji homofobiju i transfobiju tretiraju kao otežavajuće okolnosti prilikom izricanja kazne;
- sprovođenje brze i temeljne istrage o incidentima nasilja i torture protiv LGBT osoba koji su motivisani mržnjom, kažnjavanje učinilaca i obeštećenje žrtava;
- prikupljanje i objavljivanje podataka o broju i vrsti incidenata, uz osiguranje bezbednosti za one koji nasilje prijavljuju;
- zabranu podsticanja mržnje i nasilja na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta i pozivanje na odgovornost odgovornih za govor mržnje;
- obuku pripadnika organa reda i sudija za rodno osjetljiv pristup u slučajevima kršenja prava;
- obuku policije i zatvorskih službenika za zaštitu bezbjednosti LGBT zatvorenika i pozivanje na odgovornost državnih službenika koji su uključeni ili su saučesnici u incidentima nasilja;

- zabranu terapija “preobraćenja”, prinudnog liječenja, prisilne sterilizacije i prisilnih analnih i pregleda genitalija;
- zabranu medicinski nepotrebnih procedura kod interseksualne djece;
- osiguranje da se lica koja bježe od progona zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta ne vraćaju na teritoriju na kojoj su im život ili sloboda ugroženi, da zakoni i politike azila priznaju progon zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta kao validan osnov za azil; te eliminaciju neprikladnog ispitivanje o seksualnoj istoriji tražilaca azila i senzibilizacija osoblja za izbeglice i azil.

Konačno, Rezolucija Saveta za ljudska prava 32/2 o zaštiti od nasilja i diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, ustanovljen nezavisni ekspert za zaštitu od nasilja i diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu sa zadatkom da jednom godišnje izvještava Savjet i Generalnu skupštinu UN o stanju ljudskih prava LGBT osoba. Ovom Rezolucijom, Savjet je snažno osudio akte nasilja i diskriminacije u svim regionima svijeta, počinjene protiv pojedinaca zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta i dao trogodišnji mandat za:

- procjenu implementacije postojećih međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima sa ciljem pronalaženja načina za prevazilaženje nasilja i diskriminacije zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, identifikovanje dobrih praksi i nedostataka;
- podizanje svijesti, identifikovanje i uticanje na uzroke nasilja i diskriminacije LGBT osoba;
- uključivanje u dijalog i konsultacije sa državama i drugim zainteresovanim stranama, uključujući i organizacije civilnog društva;
- saradnju sa državama kako bi se podstaklo sprovođenje mjera koje doprinose zaštiti;
- da obrati više pažnje na višestruke i teže oblike nasilja i diskriminacije sa kojom se suočavaju osobe na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- da sprovodi, olakša i podrži pružanje savjetodavnih usluga, tehničku pomoć, izgradnju kapaciteta i međunarodnu saradnju u nacionalnim naporima za borbu protiv nasilja i diskriminacije osoba na osnovu njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

U martu 2007. godine, grupa eksperata iz 25 zemalja, usvojila je Principe za primjenu međunarodnog okvira za zaštitu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet (*Yogyakarta principi*) kako bi na sveobuhvatan način dali sadržinu svakom pojedinačnom pravu LGBT osoba i naglasili obaveze država u pogledu njihovog ostvarivanja. U okviru ovih principa nalazi se načelo 4 koje obuhvata prava na ljudsku i ličnu sigurnost koja se odnose na osnovna prava na **život**, slobodu od nasilja i mučenja, privatnost, pristup pravdi i slobodu od proizvoljnog pritvora i trgovine ljudima.

Kada su u pitanju regionalni instrumenti koji se povezuju sa zaštitom LGBT populacije, oni su stvoreni pod okriljem Savjeta Evrope i Evropske unije.

Među ključnim dokumentima Savjeta Evrope izdvaja se Preporuka CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara državama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. U okviru ovog dokumenta Savjeta Evrope poseban odjeljak pod nazivom *Pravo na život, bezbjednost i zaštitu od nasilja* posvećen je borbi protiv nasilja, pri čemu se države članice pozivaju da obezbijede djelotvorne, brze i nepristrasne istrage u slučajevima navodnih krivičnih djela i drugih incidenata gdje po-

stoji osnovana sumnja da je seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve predstavljao motiv za počinioaca. Nadalje, treba da obezbijede da se posebna pažnja poklanja istrazi tih krivičnih djela i incidenata kada su ih navodno počinili policijski službenici ili druga lica koja su postupala u službenom svojstvu, kao i da oni koji su odgovorni za takva djela stvarno budu izvedeni pred lice pravde i, po potrebi, kažnjeni da bi se izbjegla nekažnjivost.

Isto tako, države članice Savjeta Evrope se pozivaju da preduzmu odgovarajuće mjere da obezbijede da se žrtve i svjedoci „zločina iz mržnje“ i drugih mržnjom motivisanih incidenata povezanih sa seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom „podstiču da prijavljuju ta krivična djela i incidente i u tu svrhu da “preduzmu sve neophodne korake da obezbijede da institucije nadležne za sprovođenja zakona, uključujući i pravosuđe, imaju potrebna znanja i vještine da identifikuju takva krivična djela i incidente i pružaju adekvatnu pomoć i podršku žrtvama i svjedocima”.

U okviru Drugog tematskog izvještaja u vezi sa implementacijom ove preporuke, posebna pažnja posvećena je izazovima u evidentiranju, istragama, krivičnom gonjenju i sankcionisanju zločina iz mržnje usmjerenih protiv pripadnika LGBT populacije³.

Drugi važan dokument je Preporuka CM/Rec(2024)4 Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o borbi protiv zločina iz mržnje, u kojoj je ukazano da “sistem krivičnog pravosuđa u cjelini, uključujući institucije i pojedince koji djeluju unutar njega, trebaju obezbijediti da element mržnje zločina iz mržnje bude otkriven, razotkriven, priznat i obuhvaćen u cjelokupnom krivičnopravnom procesu kako bi se osiguralo ispunjenje bitnih pozitivnih obaveza države”.

Takođe, “pravosudni sistemi u cjelini treba da obezbijede odgovarajuće, adekvatne i djelotvorne pravne lijekove i podršku, pored zaštite prava osoba koje su na meti zločina iz mržnje. To bi trebalo da se rješava kroz razvoj systemske strategije za zaštitu i podršku žrtvama, kao i smanjenjem potencijala za ponovnu viktimizaciju i retraumatizaciju”.

Nadalje, Preporuka CM/Rec(2022)161 Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv govora mržnje je indikativna jer traži od država članica da preciziraju i jasno definišu u svom nacionalnom krivičnom zakonodavstvu koji izrazi govora mržnje podliježu krivičnoj odgovornosti, kao što su pored ostalog:

- javno podsticanje na mržnju, nasilje ili diskriminaciju;
- rasističke, ksenofobične, seksističke i LGBT-fobične pretnje;
- rasističke, ksenofobične, seksističke i LGBT-fobične javne uvrede pod uslovima kao što su oni koji su posebno navedeni za uvrede na mreži u Dodatnom protokolu uz Konvenciju o sajber kriminalu⁴, koji se odnosi na kriminalizaciju djela rasističke i ksenofobične prirode počinjenih putem računarskih sistema
- namjerno širenje materijala koji sadrži navedene oblike govora mržnje

Naglašavajući sve učestalije prisustvo govora mržnje na internetu, ova preporuka naglašava da sprečavanje govora mržnje onlajn i borba protiv njega predstavljaju specifične izazove, jer se, kao nikada do sada, može raširiti širom svijeta u nekoliko sekundi. Ponekad može da ostane stalno dostupan na internetu (*Evropski sud za ljudska prava*, predmet *Delfi AS protiv Estonije*, presuda od 16. juna, 2015, stav 110 i *Annen protiv Nemačke*, presuda od 26. novembra 2015, stav 67). Zato države članice imaju ultimativnu obavezu da štite ljudska prava i osnovne slobode i u digitalnom okruženju⁵. Ovo obuhvata dužnost zaštite pojedinaca od

³ *Hate Crimes and other Hate-motivated Incidents based on Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics*, Second thematic implementation review report on Recommendation CM/Rec(2010)5, Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI) Working Group on SOGIESC (GT-ADI-SOGI), Council of Europe, 2023, str.43

⁴ *Konvencija Savjeta Evrope o računarskom kriminalu* od 23. novembra, 2001. godine

⁵ *Savjet Evrope, Preporuka Savjeta ministara CM/Rec(2018)2 o ulogama i odgovornostima internet posrednika*

uznemiravanja, uključujući potencijalna uznemiravanja, koja su počinila druga fizička lica i organizacije. S tim u vezi, Preporuka priznaje centralnu ulogu internet posrednika za funkcionisanje interneta i onlajn komunikacije. Štaviše, podsjeća na njihove odgovornosti u vezi sa govorom mržnje na mreži u skladu sa Preporukom CM/Rec(2016)3 o ljudskim pravima i biznisu.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije donijela je *Opštu preporuku generalne politike broj 17 o sprečavanju i suzbijanju netolerancije i diskriminacije protiv LGBT osoba*⁶ sa ciljem sprečavanja i suzbijanja diskriminacije i netolerancije prema lezbejkama, homoseksualcima, biseksualnim, transrodnim i interseksualnim osobama (LGBT). Iako se izraz „LGBT” posebno odnosi na lezbejke, homoseksualce, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe, Opšta preporuka br. 17 primjenljiva je na sve ljude (uključujući nebinarnu populaciju), koji doživljavaju diskriminaciju, nasilje i netoleranciju na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili polnih karakteristika. Ova preporuka je odraz sveopšte prisutne diskriminacije i zlostavljanja, uključujući nasilje nad ljudima, zbog njihove seksualne orijentacije, rodnog identiteta i polnih karakteristika. Dalje se konstatuje da pojedinci/ke takođe mogu biti izloženi/e diskriminaciji i zlostavljanju zbog povezanosti sa LGBT osobama i/ili zbog njihove percipirane seksualne orijentacije, rodnog identiteta i polnih karakteristika. Netolerancija prema LGBT osobama se manifestuje na složene i različite načine, a njene posljedice negativno utiču na pravni, društveni, politički i kulturni identitet LGBT osoba.

Ova preporuka upozorava na neke od rasprostranjenih pojava koje bitno utiču na stanje prava LGBT populacije. Razlozi su u javnom diskursu i viđeni kao porast porast djelovanja u političkom i drugom javnom diskursu, posebno u on-line prostoru, protiv takozvane „LGBT ideologije” ili „rodne ideologije”. Širom Evrope, antirodne kampanje dovele su do zapaljivog javnog govora, uključujući i neke komentare koji bi se mogli kvalifikovati kao netolerantni ili kao mržnja prema LGBT, posebno transrodnim osobama. U nekim državama članicama domaći političari su prihvatili antirodni jezik, nastojeći da podstaknu animozitet prikazujući se kao branioci tradicionalnih vrijednosti. Postoje dokazi, uključujući i niz slučajeva kojima se bavio Evropski sud za ljudska prava, o neprijateljstvu prema LGBT osobama, kao i brojni primjeri da nacionalne institucije ne uspijevaju da zaštite LGBT osobe i grupe od zločina iz mržnje, uključujući nasilje ili govor mržnje koji predstavlja podsticanje na nasilje, posebno on-line prostoru ili pak primjeri odbijanja da se na odgovarajući način istraže i krivično procesuiraju takvi zločini.

Odbijanje ili nespremnost organa za sprovođenje zakona i tužilaca da spriječe, istraže i krivično procesuiraju akte nasilja i druga djela kriminalne prirode protiv LGBT osoba, lišava LGBT osobe temeljnih ljudskih prava, uključujući i zaštitu od nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, nerijetko u vezi sa pravom na zaštitu od diskriminacije. Nedostatak zaštite i utvrđivanja odgovornosti za takva djela nasilja i druga krivična djela protiv LGBT osoba stvaraju klimu straha i nesigurnosti za LGBT osobe. Ova preporuka upozorava na propuste da se istraži i krivično procesuiraju nasilje protiv LGBT osoba, što često proizilazi iz stavova i predrasuda kao uzroka diskriminacije prema ovim osobama. Međutim, preporuka takođe upozorava da to može biti i posljedica neznanja, neutemeljenih pretpostavki i nerazumijevanja.

Među preporukama upućenim adresatima u oblasti krivičnog prava, kako bi se djelotvorno spriječio govor mržnje protiv LGBT osoba, uključujući govor mržnje na internetu i krivično gonjenje govora mržnje protiv LGBT osoba i druge mjere krivičnopravne prirode, uzimajući u obzir i druge zločine iz mržnje. Za anti-LGBT govor mržnje krivične prirode i druge zločine iz mržnje, prema ovoj preporuci, ne bi trebalo izricati niže kazne od govora mržnje krivične prirode i drugih zločina iz mržnje motivisanih drugim zaštićenim osnovama, odnosno ličnim svojstvima žrtava.

Nadalje, države se upućuju da obezbijede da se govor mržnje počinjen na internetu, a motivisan anti-LGBT pristrasnošću, kažnjava na isti način kao i krivična djela počinjena van internet prostora i da se govor mržnje protiv LGBT osoba na internetu adekvatno procesuiru putem djelotvorne istrage, krivičnog gonjenja i drugih odgovarajućih mjera.

Konačno, Evropski sud za ljudska prava je u nemalom broju predmeta postupao u zaštiti prava LGBT osoba, štiteći fizički i psihički integritet, ravnopravnost i privatnost, odnosno dostojanstvo pripadnika ove populacije, posebno kad je u pitanju pozitivna obaveza države da obezbijedi zaštitu prava ovih osoba, iako se granice između pozitivnih i negativnih obaveza države prema Evropskoj konvenciji ne mogu uvijek precizno definisati. Kada je u pitanju nasilje, od država se zahtijeva da preduzmu mjere osmišljene da osiguraju da pojedinci u njihovoj nadležnosti ne budu podvrgnuti zlostavljanju, uključujući zlostavljanje koje vrše fizička lica (*M.C. i A.C. protiv Rumunije*, presuda od 12. aprila, 2016, stav 109). To uključuje obavezu, između ostalog, da se uspostave djelotvorne odredbe krivičnog zakonodavstva radi odvratanja od činjenja krivičnih djela protiv ličnog integriteta, uz podršku mehanizama za sprovođenje zakona u sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju kršenja takvih odredaba (*Stasi protiv Francuske*, presuda od 20. oktobra, 2011. godine, stav 80). Na sličan način Evropski sud se pozicionirao kad je u pitanju simbolična kazna za nasilje nad LGBT osobama i izostanak utvrđivanja motiva predrasude u prekršajnom postupku (*Hanovs protiv Litvanije*, presuda od 18. jula, 2024. godine, stavovi 38 do 44).

Iako se obim pozitivnih obaveza može razlikovati u slučajevima u kojima je zlostavljanje, suprotno Konvenciji, nanoseno učešćem državnih službenika i slučajevima u kojima nasilje vrše fizička lica, proceduralni zahtjevi su slični: prvenstveno se tiču dužnosti vlasti da pokrene i sprovede istragu koja može dovesti do utvrđivanja činjenica i identifikacije počinitelja, te – ako je primjereno – kažnjavanja odgovornih lica (*Sabalić protiv Hrvatske*, presuda od 14. januara, 2021. godine, stav 96).

Govor mržnje i zločin iz mržnje nisu kompatibilni sa zajedničkim vrijednostima i temeljnim pravima Evropske unije, kako je utvrđeno u *Ugovorima Evropske unije (EU)* i *Povelji EU o temeljnim pravima*. Pravo EU kriminalizuje govor mržnje i zločin iz mržnje, ali samo ako su povezani sa ograničenim skupom karakteristika, kao što su rasa, boja kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalna ili etnička pripadnost.

Razvoj zakonodavstva, sudska praksa i političke inicijative pomogli su u stvaranju ravnopravnijih i tolerantnijih društava posljednjih godina za pripadnike ove populacije – uključujući i lezbejke, gejeve, biseksualne, transrodne, nebinarne, interseksualne i queer osobe. No i pored toga, podaci govore da je došlo i do značajnog porasta uznemiravanja motivisanog mržnjom usmjerenom prema LGBT osobama, kao i do češćih fizičkih i seksualnih napada, koji posebno pogađaju transrodne, nebinarne, rodno raznolike i interseksualne osobe.

Ogromna većina članica EU kriminalizovala je zločin iz mržnje i govor mržnje koji za osnovu ima seksualnu orijentaciju, te se bez obzira na nedostatke i izostanak eksplicitnog pominjanja ili donošenja posebnog dokumenta (poput onog kakva je Okvirna odluka Savjeta 2008/913/PUP kad je u pitanju suzbijanje određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije krivičnopravnim sredstvima) može govoriti o svojevrsnom opšteprihvaćenom konsenzusu o krivičnopravnoj kažnjivosti kad je u pitanju odnos države prema ovim pojavama.

Nakon ovog prikaza međunarodnih i regionalnih standarda u zaštiti prava LGBT osoba, preostaje nam obaveza da se u ovom materijalu još jednom osvrnemo na koncept zločina iz mržnje i govora mržnje u međunarodnom pravu.

U mnoštvu pokušaja približavanja najprihvatljivijem modelu, konstrukcija krivičnog djela počinjenog iz mržnje razvijena je pod okriljem OSCE - Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). U odgovoru na pitanje šta je zločin iz mržnje OSCE/ODIHR pojašnjava da su to krivična djela počinjena uz motiv pristrasnosti, što je ono što razlikuje krivična djela počinjena iz mržnje od drugih krivičnih djela. Krivično djelo počinjeno iz mržnje nije i ne mora biti samo jedan pojedinačan prestup. To može da bude akt zastrašivanja, prijetnje, oštećenje imovine, fizički napad, ubistvo ili bilo koje drugo krivično djelo. Termin

“krivično djelo počinjeno iz mržnje” ili “krivično djelo počinjeno iz pristrasnosti” stoga opisuje jedan tip krivičnog djela, a ne konkretan prestup unutar krivičnog zakona. Navedena konstrukcija (definicija) se sastoji od dva suštinska elementa:

- Prvo, krivično djelo počinjeno iz mržnje je ono koje je kao krivično djelo propisano uobičajenim odredbama krivičnog zakona. To krivično djelo se prema ovom materijalu naziva “osnovni prestup”. Dakle, ako nema osnovnog prestupa, nema krivičnog djela počinjenog iz mržnje.
- I drugo, da je krivično djelo počinjeno sa određenim motivom, koji se još naziva “pristrasnost” ili predrasuda, što čini razliku između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i uobičajenih krivičnih djela. To znači da je počinitelj namjerno izabrao metu krivičnog djela zbog neke njegove/njene zaštićene lične karakteristike. Meta može biti jedna ili više osoba, ili to može biti imovina u vezi sa grupom koja ima zajedničku određenu karakteristiku⁷.

Kada je u pitanju govor mržnje kao srodni koncept, definicije i objašnjenja koja prate ovaj institut vezuju se za tijela Savjeta Evrope. Komitet ministara je 30. oktobra 1997. godine donio *Preporuku Rec (97) 20 o govoru mržnje* definišući ga kao svaki oblik izražavanja koji širi, raspiruje, podstiče ili pravda rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, migranatima i ljudima imigrantskog porekla.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije u *Generalnoj preporuci opšte politike br. 15 o borbi protiv govora mržnje*, pod govorom mržnje podrazumijeva upotrebu jednog ili više posebnih oblika izražavanja - zagovaranje, promociju ili podsticanje ocrnjivanja, mržnje ili klevetanja osobe ili grupe osoba, kao i svako uznemiravanje, uvredu, negativnu stereotipizaciju, stigmatizaciju ili prijetnju takvoj osobi ili osobama i svako opravdavanje svih ovih oblika izražavanja, koje se zasniva na nepotpunom popisu ličnih karakteristika ili statusa koji uključuje “rasu”, boju kože, jezik, vjeru ili uvjerenje, državljanstvo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, kao i porijeklo, dob, invaliditet, pol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju.

Značajni elementi u tumačenju Preporuke o tome šta čini govor mržnje, a koji se razlikuju od onih koji se nalaze u mnogim drugim dokumentima, jesu njegova primjena na: zagovaranje, promociju ili podsticanje (u bilo kojem obliku), na ocrnjivanje, mržnju ili klevetanje, kao i uznemiravanje, vrijeđanje, negativnu stereotipizaciju, stigmatizaciju ili prijetnju; upotrebu koja nije namijenjena samo podsticanju na djela nasilja, zastrašivanja, netrpeljivosti ili diskriminacije, već i upotrebu za koju se s razlogom može očekivati da ima takav efekat; i osnove koji nadilaze “rasu”, boju kože, jezik, vjeru ili uvjerenje, državljanstvo, nacionalnu ili etničku pripadnost i porijeklo.

Istovremeno, Preporuka iz definicije govora mržnje izričito isključuje bilo koji oblik izražavanja, poput satire ili objektivno zasnovanog izvještavanja i analize vijesti, koji samo vrijeđa, povrjeđuje ili uznemirava. Pritom Preporuka odražava potrebu zaštitu od takvog izražavanja, za koju je Evropski sud za ljudska prava utvrdio da je potrebna prema članu 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Uprkos tome, ECRI podsjeća da je Evropski sud za ljudska prava takođe prepoznao da podsticanje na mržnju može proisteci iz vrijeđanja, izlaganja podsmjehu ili klevete određenih grupa stanovništva ako se takvim oblicima izražavanja pribjegava neodgovorno, što može podrazumijevati nepotrebno vrijeđanje, zagovaranje diskriminacije ili upotrebu uznemiravajućeg ili ponižavajućeg jezika ili može uključivati neizbježno nametanje takvog stava javnosti, a ti oblici bi takođe spadali u okvir značenja koje daje Preporuka.

⁷ S. Bjeković, Analiza sudske prakse u vezi sa zaštitom prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori (krivični i prekršajni postupci), CEDEM 2024, str.13

Element podsticanja podrazumijeva postojanje ili jasne namjere da se izvrše djela nasilja, zastrašivanja, netrpeljivosti ili diskriminacije ili neposredni rizik da se takva djela dogode kao posljedica određenog govora mržnje koji se koristi⁸.

NACIONALNI KRIVIČNOPRAVNI I PREKRŠAJNOPRAVNI OKVIR

Krivično zakonodavstvo

U Krivičnom zakoniku Crne Gore⁹ obilježje seksualne orijentacije je eksplicitno pomenuto u dva krivična djela.

Kod krivičnog djela *Povreda ravnopravnosti* iz čl.159 Krivičnog zakonika, radnja se vezuje za uskraćivanje ili ograničavanje drugome prava i slobode utvrđenih Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenih međunarodnim ugovorima ili davanju povlastica ili pogodnosti na osnovu ove razlike. Za ovo krivično djelo zapriječena je jedino kazna zatvora u trajanju do tri godine.

Među obilježjima ovog krivičnog djela ustanovljeno su lična svojstva među kojima, pored ostalih, seksualna orijentacija i rodni identitet. Kada je u pitanju kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela iz stava 2 čl.159 KZ, koji uvodi motiv mržnje prema nekom licu kao osnov strožije sankcije, seksualna orijentacija i rodni identitet nijesu uzeti kao kvalifikatorni osnov.

Konačno, u stavu 3 predviđena je oštrija sankcija ako povredu ravnopravnosti počini službeno lice u vršenju službene dužnosti, pri čemu seksualna orijentacija i rodni identitet ponovo nijesu uzeti kao kvalifikatorni osnov.

Drugo krivično djelo kod kojega se javlja lično svojstvo seksualne orijentacije je *Rasna i druga diskriminacija* iz čl.443 KZ, kojim je propisano da će se onaj ko zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, *seksualne orijentacije, rodnog identiteta*, invaliditeta, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina (osnovni oblik). Ista sankcija je predviđena za onoga ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

Interesatno je da je kao privilegovani oblik ovog krivičnog djela predviđena radnja kojom se šire ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira mržnja ili netrpeljivost po osnovu *inter alia* seksualne orijentacije i rodnog identiteta ili drugog ličnog svojstva ili podstiče na rasnu ili drugu diskriminaciju. Za ovo djelo predviđena je kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine. Ista kazna predviđena je za onoga ko putem računarskog sistema čuva, širi ili na drugi način čini dostupnim materijal koji je namijenjen izvršenju ovog oblika krivičnog djela.

Konačno, kvalifikovani oblik krivičnog djela predviđen je za slučaj da je ono počinjeno zloupotrebom službenog položaja, pri čemu je zavisno od oblika i radnje izvršenja predviđena kazna od šest mjeseci do osam godina zatvora.

Osim ova dva krivična djela, postoje i druga koja u svojim obilježjima sadrže radnju koja može biti učinjena i

8 Isto, str.20

9 ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 70/03... "Službeni list Crne Gore", br. 40/08...123/24)

na štetu LGBT osoba, iako se ona više vezuje za odnose među polovima kao dio opšteprihvaćeno binarnog koncepta odnosa između muškaraca i žena. To su na primjer krivično djelo seksualnog uznemiravanja iz čl.211c Krivičnog zakonika i krivično djelo Zloupotrebe tuđeg snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem iz čl.175a Krivičnog zakonika.

Prvo navedeno krivično djelo se poima kao dio anti-diskriminatornog pravnog okvira koji seksualno uznemiravanje vidi kao oblik diskriminacije. Prema definiciji preuzetoj iz koncepta načela jednakosti sadržanom u pravnom okviru EU, seksualno uznemiravanje, u smislu člana 211a KZ, je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode, kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, a naročito kad takvo ponašanje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće, zastrašujuće, degradirajuće ili uvredljivo okruženje.

Za osnovni oblik ovog krivičnog djela predviđena je kazna zatvora do šest mjeseci, a za kvalifikovani oblik kada je delikt usmjeren ka naročito ranjivim grupama (starije osobe, osobe u stanju bolesti, osobe sa invaliditetom, osobe u stanju zavisnosti, trudne žene, osobe sa teškim tjelesnim ili duševnim smetnjama) zapriječena je kazna do dvije godine zatvora.

Za krivično djelo zloupotrebe tuđeg snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem iz čl.175a KZ zakonika, radnja izvršenja se sastoji u činjenju dostupnim trećem licu videa ili drugog snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem, bez pristanka lica na koje se spis odnosi, odnosno bez pristanka lica koje je prikazano na snimku, fotografiji ili portretu ili čiji je glas snimljen na audio zapisu. Za osnovni oblik ovog krivičnog djela propisana je kazna zatvora do dvije godine.

Krivični zakonik predviđa i druge oblike, odnosno radnje izvršenja koje se sastoje u upotrebi računarskog sistema ili na drugi način izrade novog ili preinačenja postojećeg video ili drugog snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem i upotrebi ili činjenju dostupnim trećem licu takvog snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa kao istinitih. Takođe, poseban oblik izvršenja ovog krivičnog djela je i situacija kada neko prijeti drugom da će učiniti dostupnim trećem licu njegov video ili drugi snimak, fotografiju, portret, audio zapis ili spis sa seksualno eksplicitnim sadržajem.

Kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela postoji ako se ono učini posredstvom informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način zbog čega su video ili drugi snimak, fotografija, portret, audio zapis ili spis sa seksualno eksplicitnim sadržajem postali dostupni većem broju lica, sa zapriječenom kaznom do tri godine, a ako je krivično djelo učinjeno na štetu djeteta kazna iznosi od jedne do osam godina.

Ako ovo krivično djelo počini službeno lice u vršenju službe, za tri osnovna oblika predviđena je kazna zatvora od tri mjeseca do četiri godine, za djelo učinjeno prema djetetu zapriječena kazna je od tri mjeseca do pet godina, dok je za kvalifikovani oblik radnje činjenja putem informaciono-komunikacionih tehnologija ili materijala koji na drugi način bude učinjen dostupnim većem broju lica, predviđena kazna zatvora od dvije do deset godina.

Za pravilno poimanje sadržine krivičnopravne zaštite nužno je pomenuti još jedno krivično djelo koje potencijalno sadrži diskriminatornu osnovu kao uzrok izvršenja radnje. To je krivično djelo Mučenje iz čl.167 Krivičnog zakonika, kod kojeg u dispoziciji norme nije pomenuto ni lično svojstvo ni mržnja eksplicitno, ali se u njemu navode okolnosti i motiv radnje izvršenja, za koji je propisano da se sastoji u nanošenju "velikog bola ili teške patnje" i to iz nekog razloga "koji se zasniva na diskriminaciji". Crnogorski pravni poredak i pojedini zakoni, uključujući i Krivični zakonik, kod određenih krivičnih djela poznaje diskriminatorne osnove u pogledu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, pa se u tom smislu implicitno ukazuje na vezu između zaštićenog svojstva oštećenog/e i posljedice koju po njega/nju ima radnja izvršenja krivičnog djela mučenja (nanošenje velikog bola ili patnje). Za ovo krivično djelo zapriječena je kazna zatvora od jedne do osam

godina, a za kvalifikovane oblike (zbog smrtne posljedice) čak i do 15 godina zatvora.

Krivični zakonik sadrži odredbu o posebnim okolnostima za odmjeravanje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje. Prema Članu 42a KZ, ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog inter alia seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeliti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela. Ako je krivično djelo učinjeno prema licu koje pripada posebno ranjivoj kategoriji lica (djeca, lica sa invaliditetom, trudna žena, starija lica, izbjeglice), sud će tu okolnost uzeti kao otežavajuću.

Slijedom ovakvog opredjeljenja zakonodavca, zaključuje se da veliki broj krivičnih djela, naročito onih koji se tiču života i tijela, kojima se štite slobode i prava čovjeka i građanina, kao i onih usmjerenih protiv polnih sloboda, mogu biti (zavisno od situacije i motiva), procesuirani primjenom klauzule otežavajućih okolnosti iz čl.42a KZ, počevši od zahtjeva za kažnjavanjem sadržanih u optužnom aktu, pa sve do opredjeljenja prilikom donošenja meritorne sudske odluke.

Prekršaji

U praksi sudova najčešće zastupljeni prekršaji na štetu LGBT osoba su oni koji se tiču povreda javnog reda i mira. Tako je *Zakonom o javnom redu i miru*¹⁰ u čl.19 propisana sankcija za prekršaj koji se sastoji u vrijeđanju drugog na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđanjem drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili *drugog ličnog svojstva*. Za ovaj prekršaj predviđena je novčana kazna od 250 eura do 1.500 eura ili kazna zatvora do 60 dana.

Članom 20 istog zakona propisana je novčana kazna od 1.000 eura do 15.000 eura za pravno lice koje proizvede ili stavi u promet ili na drugi način učini dostupnim javnosti znak, crtež ili predmet kojim vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili *drugog ličnog svojstva*.

Kazna preduzetniku koji učini ovaj prekršaj iznosi od 200 eura do 3.000 eura, a odgovornom licu u pravnom licu od 500 eura do 2.000 eura.

*Zakon o zabrani diskriminacije*¹¹ inkriminiše nekoliko radnji koje se vezuju za lično svojstvo, uključujući i seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

Članom 34, stav 1, tačka 2, a u vezi čl.7, stav 2 ovog zakona, propisana je kazna od 1.000 do 20.000 EUR za pravno lice (300 do 6.000 za preduzetnika i 150 do 2.000 EUR za fizičko lice), koje vrši svako neželjeno, verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje seksualne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, a naročito kad takvo ponašanje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće, zastrašujuće, degradirajuće ili uvredljivo okruženje.

Ista kazna predviđa se za prekršaj iz člana 34, stav 1, tačka 4, a u vezi čl.9a ovog zakona, kojim je propisana zabrana korišćenja govora mržnje izražavanjem ideja, tvrdnji, informacija, mišljenja, kojima se širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobija, rasna mržnja, antisemitizam, ili *ostali oblici mržnje zasnovani na netoleranciji*, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjina.

Konačno, zakon u čl.34, stav 1, tačka 17 predviđa isti raspon kazne za lice koje pravi razliku, nejednako postupaju ili dovodi u nejednak položaj lica ili grupe lica po osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili

¹⁰ "Službeni list Crne Gore", br. 64/11, 56/20

¹¹ "Službeni list Crne Gore", br. 46/10, 40/11, 42/17

interseksualnih karakteristika (u vezi sa čl. 19 stav 1 Zakona).

Konačno, *Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama*¹² u čl.31, stav 1, tač.5 predviđa novčanu kaznu u rasponu od 100 do 500 EUR za *lice koje ne utvrdi* da li lice koje ulazi ili se nalazi u sportskom objektu posjeduje transparente, zastave ili drugi materijal sa tekstom, slikom, znakom ili drugim obilježjem kojima se poziva ili podstiče na oružani sukob ili nasilje, mržnju ili netrpeljivost, nacionalnu ili rasnu diskriminaciju, ili diskriminaciju po osnovu vjere, *pola ili seksualne orijentacije*, ili po drugom osnovu, u cilju obezbjeđenja reda na sportskoj priredbi.

Shodno čl.32 ovog zakona, učiniocu prekršaja se može, uz novčanu kaznu, izreći i jedna od zaštitnih mjera:

- zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama na teritoriji Crne Gore, sa obavezom javljanja policiji;
- zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama na teritoriji Crne Gore, sa obavezom boravka u prostorijama policije;
- zabrana odlaska na određene sportske priredbe u inostranstvo u kojima učestvuje crnogorska reprezentacija ili sportski klubovi, sa obavezom javljanja u prostorije policije i obavezom predavanja putne isprave.

Zakon o prekršajima¹³, suprotno standardu iz Krivičnog zakonika, ne sadrži klauzulu otežavajućih okolnosti u pogledu ličnog svojstva žrtava delikata zasnovanih na mržnji i govora mržnje kao posebnog prekršaja, što je ozbiljan nedostatak koji se uočava i u praksi sudova za prekršaje.

U kontekstu primjene propisa u oblasti zabrane diskriminacije, potrebno je navesti još jedan, ovoga puta podzakonski akt, koji je donijet radi registrovanja i evidentiranja predmeta koji se tiču diskriminacije, a koji proizilazi kao obaveza iz prelaznih i završnih odredbi sistemskog *Zakona o zabrani diskriminacije*. Naime, riječ je o *Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije*¹⁴. Ovaj podzakonski akt je značajan i sa aspekta teme koja je obrađena u ovoj analizi, odnosno trebao bi biti polazna osnova za statističke pokazatelje i kretanja predmeta iz sudske nadležnosti, što jasno pokazuju evidencije koje su propisane i koje su dužne da vode pravosudne institucije, a posebno sudovi. Shodno čl.3 ovog Pravilnika, u posebnu evidenciju koju vode sudovi unose se podaci o predmetima u vezi sa diskriminacijom, i to pored ostalog:

- broj podnijetih privatnih tužbi oštećenog kao subsidijarnog tužioca, broj optužnih predloga, odnosno optužnica;
- datum podnošenja privatne tužbe ili optužnog predloga, odnosno podizanja optužnice za diskriminatorsko postupanje;
- broj usvojenih tužbi, odnosno osuđujućih presuda;
- broj odbačenih tužbi, broj odbijenih tužbi, optužnih predloga, odnosno optužnica i broj obustavljenih postupaka za diskriminatorsko postupanje;
- broj donesenih pravosnažnih presuda za diskriminatorsko postupanje;
- vrijeme trajanja postupka pred sudom za predmete u vezi sa diskriminacijom;
- broj primljenih predmeta u vezi sa diskriminacijom;
- osnov diskriminacije; i
- pol i godine života diskriminisanog lica.

¹² "Službeni list Crne Gore", br. 51/17

¹³ "Službeni list Crne Gore", br. 1/11, 6/11, 39/11, 32/14, 43/17, 51/17

¹⁴ "Službeni list Crne Gore", br. 50/14

Članom 4 istog Pravilnika propisano je da posebna evidencija predstavlja elektronski vođenu bazu podataka koja omogućava neposredan pristup *podacima Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore*. Podaci u posebnoj evidenciji sistematizuju se i vode u obliku registra.

No, i pored ovako jasno definisane obaveze u praksi ne postoje niti evidencije, a niti podaci klasifikovani prema ovom Pravilniku, niti se iz dostavljenih podataka mogu izvući precizniji zaključci u vezi sa predmetima iz oblasti krivičnog i prekršajnog zakonodavstva, oni koji se mogu definisati kao diskriminatorni delikti, odnosno delikti u vezi sa diskriminacijom kako ih označava podzakonski akt. Umjesto toga, na zahtjev Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore ili po sopstvenoj inicijativi, sudovi u praksi dostavljaju vrlo ograničeni broj podataka u vezi sa ovim predmetima, iz kojih nije moguće izvesti više zaključaka u vezi sa kretanjem kriminaliteta i karakteristikama ove pojave. Izuzetak predstavljaju podaci iz evidencija koje dostavljaju prvostepeni sudovi za prekršaje, što nije ostalo nezapaženo ni od strane međunarodnih organizacija, koje su zaključile da rad sudova za prekršaje treba biti posebno naglašen kao pozitivan primjer. Tome treba dodati da praktično sve do polovine 2025. godine ovi sudovi nijesu bili dio jedinstvenog pravosudnog informacionog Sistema (PRIS), što znači da je uloženi dodatni i nesumnjivi napor sudske administracije u ovim sudovima da diskriminacija kao pojava bude u većoj mjeri statistički dostupna široj javnosti.

Na osnovu ovih pokazatelja, sa sigurnošću se može izvesti zaključak o nepouzdanim statističkim indikatorima kada je u pitanju krivičnopravna oblast zaštite, što ne znači da apsolutno ne postoje podaci o krivičnim djelima iz tzv. diskriminatornog spektra. Međutim, kako u dostavljenim podacima ne postoji osnov diskriminacije koji bi se ticao seksualne orijentacije i rodnog identiteta, jedini pristup na koji se mogla orijentisati ova analiza bila je pretraga registra odluka koje se objavljuju na web stranicama portala sudovi, sa kojih su izdvojene i analizirane presude kroz alatku pretraživanja korišćenjem ključnih riječi (seksualna orijentacija, LGBT). Ova metoda je dala odgovarajuće rezultate, iz kojih razloga su krivične presude u ovom materijalu relevantne za izvođenje određenih zaključaka o praksi sudova.

Nasuprot tome, podaci iz sudova za prekršaje ukazuju da postoje konkretni i određeni trendovi kada je statistika o diskriminaciji u pitanju. Tako je tokom 2022. godine u radu bilo 122 predmeta sa elementima diskriminacije, od čega je daleko najveći broj bio pred Sudom za prekršaje u Podgorici, za teritoriju Glavnog grada, sa odjeljenjima u Danilovgradu, Nikšiću i Cetinju – 79, zatim Sudu za prekršaje u Bijelom Polju, sa odjeljenjima u Beranama, Žabljaku, Plavu, Pljevljima, Rožajama, Kolašinu i Mojkovcu – 23 predmeta, te Sudu za prekršaje u Budvi, sa odjeljenjima u Baru, Kotoru, Hercegu Novom i Ulcinju – 20 predmeta.

Od ukupno 122 predmeta u radu, u pet predmeta su prekršaji procesuirani u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije, dok su u ostalim predmetima prekršaji procesuirani u skladu sa Zakonom o javnom redu i miru, ali su isti prepoznati kao prekršaji sa elementima diskriminacije.

Predmeti koji su procesuirani prema *Zakonu o zabrani diskriminacije* odnosili su se: četiri na diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i jedan na govor mržnje. Među predmetima koji su procesuirani shodno *Zakonu o javnom redu i miru pred Sudom za prekršaje u Podgorici*, u 47 predmeta osnov diskriminacije je bila seksualna orijentacija.

U predmetima koji su procesuirani shodno *Zakonu o javnom redu i miru pred Sudom za prekršaje u Bijelom Polju*, u 16 predmeta osnov je bila seksualna orijentacija.

U predmetima koji su procesuirani shodno *Zakonu o javnom redu i miru pred Sudom za prekršaje u Budvi*, u devet predmeta osnov je bila seksualna orijentacija.

Prema Godišnjem izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti *Zakona o zabrani diskriminacije i predmetima iz drugih oblasti u kojima prekršaji sadrže elemente diskriminacije za 2023. godinu*, proizilazi da su sudovi za prekršaje imali u radu 185 predmeta u kojima su prekršaji imali elemente diskri-

minacije i to Sud za prekršaje u Podgorici 100 predmeta, Sud za prekršaje u Budvi 43 predmeta i Sud za prekršaje u Bijelom Polju 42 predmeta.

Od ukupno 185 predmeta u radu, u 14 predmeta su prekršaji procesuirani u skladu sa *Zakonom o zabrani diskriminacije*, dok su u ostalim predmetima prekršaji procesuirani u skladu sa *Zakonom o javnom redu i miru*, ali su prepoznati kao prekršaji sa elementima diskriminacije.

U odnosu na predmete procesuirane po *Zakonu o zabrani diskriminacije*, u 13 predmeta je osnov bio seksualna orijentacija.

U odnosu na predmete procesuirane po *Zakonu o javnom redu i miru*, koji se ogledaju u različitim oblicima nasilja nad LGBT populacijom, u *Sudu za prekršaje u Podgorici*, u 69 predmeta osnov je bio seksualna orijentacija; u *Sudu za prekršaje u Budvi* u istoj oblasti, u 30 predmeta osnov je bio seksualna orijentacija; u *Sudu za prekršaje u Bijelom Polju*, u 25 predmeta osnov je bio seksualna orijentacija.

Konačno, prema *Godišnjem izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije i predmetima iz drugih oblasti u kojima prekršaji imaju elemente diskriminacije za 2024. godinu*, proizilazi da su sudovi za prekršaje imali u radu 160 predmeta u kojima su prekršaji imali elemente diskriminacije, i to Sud za prekršaje u Podgorici 99 predmeta, Sud za prekršaje u Budvi 35 predmeta, dok je Sud za prekršaje u Bijelom Polju imao u radu 26 predmeta ovakve vrste. Od ukupno 160 predmeta u radu, u sedam su prekršaji procesuirani u skladu sa *Zakonom o zabrani diskriminacije* i u svih sedam je osnov diskriminacije bila seksualna orijentacija, dok su u ostalim predmetima prekršaji procesuirani u skladu sa *Zakonom o javnom redu i miru*, ali su isti prepoznati kao prekršaji sa elementima diskriminacije.

U odnosu na predmete procesuirane po *Zakonu o javnom redu i miru*, evidentirano je da je pred *Sudom za prekršaje u Podgorici* u radu bio 71 predmet u kojem je za osnov diskriminacije navedena seksualna orijentacija, pred *Sudom za prekršaje u Budvi* u radu je bilo 17 predmeta u kojima je za osnov diskriminacije navedena seksualna orijentacija, dok je pred *Sudom za prekršaje u Bijelom Polju* u radu bilo 14 predmeta u kojima je za osnov diskriminacije navedena seksualna orijentacija.

U statističkim pokazateljima nije navedena radnja kao obilježje prekršaja, iz čega bi se mogao izvući zaključak o karakteristikama predmeta u ovoj oblasti, osim kod Suda za prekršaje u Budvi, čije statističke pokazatelje prati podatak da su počinjeni putem društvene mreže Facebook.

PRIKAZ PREDMETA U RADU SUDOVA

Radi pravilnog shvatanja obrađenih slučajeva i relativno malog broja predmeta u radu osnovnih sudova, u čijoj nadležnosti su bili obrađeni krivični predmeti, treba reći da prikazana praksa obuhvata period od 2012 do 2025.godine, uz rezervu da se radi o odlukama koje su bile dostupne široj javnosti putem portala "Sudovi" i web stranica pojedinih sudova u Crnoj Gori. Pri tome treba reći da prikazani predmeti karakterišu određene pojave koje se najčešće definišu kao nasilje nad LGBT zajednicom, ali i članovima/cama organizacija koji/e zagovaraju prava LGBT osoba.

U ovom materijalu je obrađeno 13 krivičnih odluka sudova različite teritorijalne, odnosno mjesne nadležnosti i to:

- Osnovnog suda u Podgorici koji pokriva teritoriju Glavnog grada, te opština Tuzi i Zeta;
- Osnovnog suda u Nikšiću, koji pokriva teritoriju opština Nikšić i Plužine;
- Osnovnog suda u Kotoru, koji pokriva teritoriju opština Kotor, Budva i Tivat; i
- Osnovnog suda u Kolašinu, koji pokriva teritoriju opštine Kolašin.

U navedenih 13 predmeta donijeto je 11 osuđujućih presuda, dok su dvije bile oslobađajuće presude.

Od 11 osuđujućih presuda, tri su bile uslovne osude, dok su se dvije odnosile na kaznu rada u javnom interesu za određeni period časova društveno korisnog rada.

Kod uslovnih osuda vrijeme trajanja izrečene zatvorske kazne iznosilo je u dva slučaja tri mjeseca, sa periodom provjere od godinu dana, dok je u jednom slučaju izrečena kazna zatvora od pet mjeseci sa periodom provjere od godinu dana. Ukoliko osuđena lica u periodu provjere ne izvrše novo krivično djelo, izrečena uslovna kazna se ne izvršava.

Kada su u pitanju prekršajni predmeti, a imajući u vidu da njihove odluke nijesu istaknute što zbog specifičnosti postupka, što zbog velikog broja predmeta i činjenice da ovi sudovi nijesu bili dio jedinstvenog pravosudnog sistema, podaci su dobijeni od strane najvećeg prekršajnog suda u državi i može se reći da odražavaju trendove kada su u pitanju karakteristike predmeta u ovoj oblasti.

A analizom je obuhvaćeno 16 predmeta Suda za prekršaje u Podgorici, od čega je 15 osuđujućih, dok je u jednom predmetu prekršajni postupak obustavljen.

Od osuđujućih odluka, postupak je okončan osudom na novčanu kaznu u 12 predmeta, u dva predmeta je izrečena uslovna osuda, dok je u jednom predmetu punoljetnom licu izrečena opomena.

Krivična djela i zapriječene kazne

U okviru krivičnopravne zaštite, sudovi su postupali u predmetima sa različitom inkriminacijom, ali u suštini sa djelima kojima se može opredijeliti nasilni karakter. Imajući u vidu karakteristike žrtava, naročito činjenicu da pripadaju jednoj od ranjivih društvenih kategorija, nesporno je za očekivati da sudovi uzimaju u obzir ovu okolnost i na njima, pored ostalih okolnosti, zasnivaju svoje odluke.

Krivična djela u odlukama koje su analizirane u ovom materijalu kvalifikovana su kao:

- Krivično djelo iz čl.151 Krivičnog zakonika - Teška tjelesna povreda;
- Krivično djelo iz čl.168 Krivičnog zakonika - Ugrožavanje sigurnosti;
- Krivično djelo iz čl.290 Krivičnog zakonika - Nesavjesno pružanje ljekarske pomoći;
- Krivično djelo iz čl.399 Krivičnog zakonika - Nasilničko ponašanje;
- Krivično djelo iz čl.403 Krivičnog zakonika - Nedozvoljeno držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija.

Ovo posljednje krivično djelo počinjeno je u sticaju sa krivičnim djelom Ugrožavanja sigurnosti, pri činjenici da je obilježje protivpravnosti držanja i nošenja vatrenog oružja bilo povezano sa namjerom da se tim sredstvima ugrozi sigurnost oštećene/ih u ovom predmetu, koje je (što se iz činjeničnog supstrata sudske odluke može zaključiti) počinilac percipirao kao LGBT osobe.

Krivično djelo *Teška tjelesna povreda*, u osnovnom obliku, podrazumijeva radnju kojom se neko drugi tjelesno povrijedi ili mu se zdravlje teško naruši, dok kvalifikovani oblici podrazumijevaju situaciju:

- da je usljed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oštećen ili oslabljen neki važan dio njegovog tijela ili važan organ ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost oštećenog lica;
- za slučaj nastupanja smrti povrijeđenog lica;
- ako je krivično djelo učinjeno prema ljekaru pri pružanju ljekarske pomoći ili u vezi sa pružanjem ljekarske pomoći;
- ako je djelo izvršeno prema licu koje vrši poslove od javnog značaja u vezi sa obavljanjem tih poslova.

Ovo krivično djelo ima i privilegovane oblike i to ako je učinjeno iz nehata, ako je okrivljeni doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane povrijeđenog.

Za osnovni oblik krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je za kvalifikovane oblike predviđeno više kazni zatvora u rasponu od jedne do 15 godina zatvora.

Za privilegovane oblike ovog krivičnog djela predviđena je nešto niža kazna u odnosu na osnovni i kvalifikovane oblike.

Krivično djelo Ugrožavanje sigurnosti sastoji se u ugrožavanju nekog lica prijetnjom da će se napasti na život ili tijelo tog lica ili njemu bliskog lica.

Kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela podrazumijeva da je ono učinjeno prema više lica ili kada je djelo izazvalo uznemirenost građana ili druge teške posljedice ili je učinjeno iz mržnje.

Osim navedenih, kvalifikovani oblici ovog krivičnog djela predviđaju situaciju da je ono učinjeno od strane službenog lica u vršenju službe, odnosno ako je djelo učinjeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja, a u vezi sa obavljanjem tih poslova.

Za krivično djelo *Ugrožavanje sigurnosti* predviđena je novčana i kazna zatvora do jedne godine, dok je za kvalifikovane oblike predviđena kazna zatvora od tri mjeseca do maksimalno pet godina.

Krivično djelo *Nesavjesno pružanje ljekarske pomoći* procesuirano je zbog činjenice da je oštećeno lice trpilo radnju krivičnog djela zbog činjenice da pripada ranjivoj grupi, a to krivično djelo postoji ako ljekar pri pružanju ljekarske pomoći primijeni očigledno nepodobno sredstvo ili očigledno nepodoban način liječenja ili ne primijeni odgovarajuće higijenske mjere ili uopšte očigledno nesavjesno postupa i time prouzrokuje pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica. U konkretnoj situaciji nije dokazano postojanje krivičnog djela, zbog čega je okrivljeni oslobođen optužbe.

Kod ovog krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, a za privilegovani oblik novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine.

Krivično djelo *Nasilničko ponašanje* sastoji se u grubom vrijeđanju ili zlostavljanju drugog, vršenju nasilja prema drugom, izazivanju tuče ili drskom ili bezobzirnim ponašanjem kojim se ugrožava spokojstvo građana ili remeti javni red i mir, ukoliko je to izvršeno u grupi ili je nekom licu nanesena laka tjelesna povreda ili je došlo do teškog ponižavanja građana.

Za ovo krivično djelo predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Prekršaji i zapriječene kazne

U sistemu prekršajnog zakonodavstva, kroz ovu analizu utvrđeno je da su svi prekršaji kvalifikovani kao prekršaji iz oblasti javnog reda i mira, pri čemu su se u odlukama sudova primjenjivale odredbe *Zakona o javnom redu i miru*, koje se tiču prekršaja u ovoj oblasti i to:

- iz čl.7 Zakona - vrijeđanje drugog ili drsko ponašanje na javnom mjestu;
- iz čl.8 Zakona - kada okrivljeni na javnom mjestu izazove osjećanje ugroženosti kod drugog prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica;
- iz čl.19 Zakona – kada okrivljeni na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva.

Ovdje treba naglasiti da Zakon u stavu 2 člana 7 predviđa kvalifikovani oblik, a to je kada okrivljeni na javnom mjestu grubo vrijeđa drugog ili se na drugi način ponaša naročito drsko, bestidno ili uvrjedljivo.

Za prekršaj iz čl.7 Zakona o javnom redu i miru predviđena je novčana kazna od 100 eura do 400 eura ili kazna zatvora do 30 dana, dok je za kvalifikovani oblik predviđena novčana kazna od 250 eura do 1.000 eura ili kazna zatvora do 60 dana.

Oštrina izrečenih sankcija

Iz presuda u analiziranim **krivičnim predmetima** zaključuje se da je kaznena politika bila takva da je izrečena sankcija za krivično djelo *Teška tjelesna povreda* (osnovni oblik) iznosila četiri mjeseca zatvora (uz izrečenu mjeru bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi).

Za krivično djelo *Ugrožavanja sigurnosti*, koje se najčešće javljalo u analizi i praksi krivičnih sudova, sankcije su iznosile od tri mjeseca do pet mjeseci zatvora (osnovni i kvalifikovani oblik) i u jednom slučaju izrečena je sankcija rada u javnom interesu u trajanju od 240 sati.

Za krivično djelo *Nasilničko ponašanje* u jednom slučaju izrečena je kazna zatvora u trajanju od **četiri** mjeseca, a u drugom sankcija rada u javnom interesu u trajanju od 180 sati.

U predmetima **iz oblasti prekršaja**, koji su se odnosili na prekršaj iz čl.7 *Zakona o javnom redu i miru*, izričane su novčane kazne u visini od 100 EUR (ujednačeno u svim predmetima), za prekršaj iz čl.8 u sticaju sa prekršajem iz čl.19 novčana kazna od 500 EUR i za član 19 novčana kazna od 100 do 300 EUR.

Samo u jednom slučaju okrivljeni je kažnjen za kvalifikovani oblik prekršaja iz čl.7, stav 2 *Zakona o javnom redu i miru* i to uslovno kaznom zatvora od 10 dana sa vremenom provjere u trajanju od tri mjeseca.

Druga uslovna osuda se odnosila na prekršaj iz čl.19 *Zakona o javnom redu i miru* i iznosila je 10 dana zatvora sa vremenom provjere u trajanju od šest mjeseci.

Neke karakteristike radnje, vremena i mjesta izvršenja krivičnih djela i prekršaja

Bitna karakteristika radnje kada su u pitanju krivična djela iz analiziranih presuda jeste da je ona uvijek izvršena na javnom mjestu, a način izvršenja varira od slučaja do slučaja. Ono što je interesantno jeste da svi slučajevi datiraju iz perioda do 2019.godine, što ne znači da ne postoje predmeti novijeg datuma, koji još uvijek nijesu pravosnažno okončani.

Pri ovakvom stanju stvari značajno je napomenuti da je pomalo neočekivano najveći broj ovih delikata počinjen u realnom prostoru, a samo četiri od ukupno analiziranih 14 u tzv.on-line prostoru, odnosno na internetu.

Kada je u pitanju oblik nasilja, on varira od različitih oblika psihičkog i verbalnog nasilja, pa do ozbiljnih vidova fizičkog nasilja, koje je ishodovalo težim posljedicama po zdravlje žrtve, odnosno teškom tjelesnom povredom, kako je delikt i kvalifikovan u optužnom aktu i na bazi istog presuđeno u konkretnom slučaju.

Prostor u kome su radnje izvršavane su najčešće javna mjesta (ulice), a mjesta izvršenja neposredna blizina ugostiteljskih objekata. Među deliktima u kojima se radnja izvršenja desila na ulici, gdje je dolazilo do kontakta počinilaca i žrtve, prema zapažanjima iz obrazloženja presuda može se zaključiti da su ugostiteljski objekti bili stvarno ili pretpostavljeno mjesto okupljanja pripadnika LGBT populacije, odnosno da je kod počinilaca postojala fikcija da se u tom objektu okupljaju ili zadržavaju pripadnici LGBT populacije. Ova činjenica, uz iskustvo sadržano u iskazima svjedoka i drugih učesnika postupka, koji pojašnjavaju da su bili meta nasilja samo zato što su bili u društvu osobe koja se tako deklarise ili za koju se pretpostavlja da je LGBT osoba, ili zbog toga što su se našli u određenom prostoru, jasno govori o stepenu predrasude kao jednom od klasičnih elemenata zločina iz mržnje.

Treba dodati da je praktično uvijek slučaj da se počinilac i žrtva prethodno nijesu poznavali, te da je bilo kakvo saznanje kada su u pitanju žrtve počivalo na ranijem prisustvu u javnosti kroz medije ili kroz njihovo

“obilježavanje” i targetiranje u neposrednom okruženju da se radi o LGBT osobi.

Vrijeme izvršenja krivičnog djela se vezuje za kasne večernje ili rane jutarnje sate kada su u pitanju događaji ispred ugostiteljskih objekata, a samo jedan slučaj je registrovan u prijepodnevnom vremenu oko 11,00 sati.

Kada je u pitanju društvena mreža (najčešće *Facebook*, a zatim i *Twiter*, odnosno *X* mreža), ne postoji opšte pravilo, imajući u vidu da je u opisu radnje u pojedinim slučajevima sud konstatovao da se dešava “u toku dana”. U jednom slučaju, kad su društvene mreže u pitanju, navedeno je da se radi o vremenu od 10,15 do 12,00 sati.

Najveći dio radnji koje su se desile na otvorenom prostoru izvršen je korišćenjem grubih i uvredljivih riječi, koje su najčešće praćene prijetnjama po sigurnost i zdravlje oštećenih pripadnika LGBT populacije. Pri tome je bilo slučajeva u kojima je delikt sadržao i prijetnju oružjem i težim posljedicama nasilja, koje je kao način izvršenja primijenjeno u konkretnim slučajevima. Takođe je indikativno da se u kasnijim iskazima skoro svi okrivljeni izjašnjavaju da njihove prijetnje nijesu bile ozbiljne i da nikada ne bi primijenili takav vid sile prema bilo kome, pa ni prema osobama iz LGBT populacije. Ovakav odnos počinioca prema učinjenom krivičnom djelu i žrtvi teško je provjeriti, posebno imajući u vidu rezervu da se naknadno kajanje nerijetko koristi kako bi se stekao povoljniji položaj u toku postupka i bio usmjeren ka olakšavajućim okolnostima i izbjegavanju krivične odgovornosti. To naravno ne isključuje mogućnost da kod nekih počinitelaca takav stvarni osjećaj zaista i postoji.

Kada su u pitanju djela počinjena putem interneta, uvrede i prijetnje su vrlo prisutne, uz često pojašnjenje okrivljenih da se taj vid komunikacije koristio između privatnih lica, te da nije mogao izazvati posljedice izvan sfere privatne komunikacije. Ovo je naravno vrlo sporno poimanje radnje izvršenja, posebno u situaciji kada se kroz društvene mreže povezuje praktično neograničen broj korisnika i kada je praktično nemoguće takvu komunikaciju održati privatnom.

Konačno, kada je u pitanju starosna dob lica obuhvaćenih optužbom u ovim predmetima, kojih je bilo ukupno 16 u 14 predmeta, radi se o punoljetnim licima u svim slučajevima. Većina počinitelaca je dala podatak da su zaposleni, da su (najčešće) slabog imovnog stanja, mada ima i onih koji su dali podataka da su srednjeg imovnog stanja, a nije bilo onih koji su dali podatak da su dobrog imovnog stanja. U odnosu na bračno stanje, najveći broj okrivljenih nije bio oženjen/udata (oko 70% od ukupnog broja obuhvaćenih optužbom).

Među okrivljenima obuhvaćenim optužnim aktom u krivičnim predmetima (16) svi su muškog pola.

Ovom prilikom je potrebno dati kraće objašnjenje o suštini i namjeni društvenih mreža, odnosno načinu njihovog korišćenja. Prema uobičajenom shvatanju, društvene mreže su vrsta internetske usluge, koja se najčešće javlja u obliku platforme, prozora ili web-stranice. To je internetski prostor, koji služi za međusobno povezivanje korisnika. Danas postoje stotine ovakvih servisa, a među najpoznatijima su: *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* i *YouTube*¹⁵.

Među njima, svakako da najveći obuhvat ima mreža *Facebook*, koja je osnovana 2004 na *Univerzitetu Harvard*, kao web stranica za umrežavanje fakulteta i proširio se na sve i svakoga, odnosno na ogroman broj korisnika. *Facebook* je namijenjen povezivanju prijatelja, porodice i poslovnih saradnika. Međutim, izvjesno je da je širenjem mreže postalo vrlo teško kontrolisati njene sadržaje, posebno onda kada se objave na društvenim mrežama koriste za izvršenje krivičnih djela kroz *tzv.cyber prostor*. Ovo u velikoj mjeri utiče i na postupke koji se vode pred sudovima zbog otežanog dokazivanja i nedostatka kontrole društvenih mreža, čiji se administratori nalaze izvan granica države, a time i izvan domašaja nacionalnih institucija za zaštitu od ovih oblika nasilja. Međutim, to ne može opravdati pasivan odnos u otkrivanju i procesuiranju ovakvih predmeta, koji je primijećen u ranijoj praksi organa gonjenja, jer se situacija bitno mijenja, gonjenje je efi-

kasnije, možda ne u mjeri da efikasno istraži sve prijavljene slučajeve, ali izvjesno sa značajnim pomacima, što u velikoj mjeri potvrđuje novija praksa, naročito u radu prekršajnih sudova.

U opštoj javnosti postoji zablude po pitanju definicije javnog mjesta, koja nije u tolikoj mjeri relevantna za krivične predmete koji su analizirani, ali jeste za prekršajne postupke koji su dati u ovom prikazu. Pri tome treba uputiti i na odredbu čl.3 Zakona o javnom redu i miru koji daje definiciju javnog mjesta kao mjesta na kojem je svakom licu slobodan pristup (ulica, trg, javni put, pristanište, plaža, park, čekaonica, radni prostor, ugostiteljski ili slični objekat) ili je pristup dozvoljen pod određenim uslovima (sportski objekat, bioskopska ili pozorišna dvorana, sredstvo javnog saobraćaja, izložbena prostorija i sl.), kao i drugo mjesto kad se koristi za javno okupljanje, sportske ili druge priredbe. Javnim mjestom, u smislu ovog zakona, smatra se i svako drugo mjesto na kojem je izvršen prekršaj čija je posljedica nastupila na javnom mjestu.

Članom 4 istog Zakona propisano je obilježje radnje koja konstituiše prekršaje javnog reda i mira. Naime, to su radnje kojima se narušava javni red i mir, odnosno radnje kojima se na nedozvoljen način remeti mir, rad ili normalan način života građana, stvara nemir, neraspoloženje, uznemirenost ili ometa kretanje građana na ulicama i drugim javnim mjestima ili ometa ostvarivanje njihovih prava i obaveza, vrijeđa moral, ometa rad državnih organa i službenih lica u vršenju ovlašćenja, ugrožava opšta bezbjednost ljudi i imovine, kao i druge radnje utvrđene ovim zakonom.

U stavu 2 istog člana propisano je da su prekršaji kojima se narušava javni red i mir i one radnje učinjene posredstvom elektronskih komunikacionih mreža, kao i putem oglasnih i reklamnih objekata i panoa.

Od ukupno 16 analiziranih predmeta, petnaest prekršaja je izvršeno putem društvene mreže Facebook, a samo jedan u prostorijama nevladine organizacije koja zagovara prava LGBT osoba.

Vrijeme izvršenja prekršaja učinjenih putem društvene mreže se kreće u periodu od 10 sati u jutarnjem do 21,40 u večernjem vremenu, dok je nasilje počinjeno unutar prostorija NVO izvršeno u 11,00 sati. Takođe, iz spisa predmeta može se zaključiti da je najveći broj prekršaja vremenski počinjen između 10,00 i 12,00 prije podne, odnosno između 16,00 i 18,00 sati u poslepodnevnom vremenu.

Način izvršenja u svim predmetima je psihičko i verbalno nasilje, sa obično uvredljivim, a u pojedinim slučajevima i prilično ozbiljnim prijetnjama i pozivom na nasilje, uključujući i poziv na fizičko nasilje.

U pogledu pripadnosti polu kod počilaca prekršaja obuhvaćenih optužnim aktom, žena ima šest i čine 35,29 % u odnosu na ukupan broj okrivljenih.

Odnos između zaposlenih i nezaposlenih osuđenih lica je približno isti, dok se kod imovnog stanja primjećuje da je najveći broj počilaca lošeg imovnog stanja, a među njima i jedno lice u statusu penzionera.

Kad je u pitanju porodični, odnosno bračni status, najveći broj okrivljenih je oženjen/udata ili u vanbračnoj zajednici (devet), dok ostali nijesu u braku.

Neki karakteristični primjeri nasilja registrovani u analiziranim krivičnim predmetima (izvodi iz presuda)

Osnovni sud u Kolašinu, K.br. 26/14:

“...svjestan svog djela čije je izvršenje htio, i svjestan da je njegovo djelo zabranjeno, vršenjem nasilja prema drugom, ugrozio spokojstvo građana i remetio javni red i mir, pri čemu je nekom licu nanesena laka tjelesna povreda, na način što je iz pomenutog lokala izašao sa oštećenim S.D. i M.F., za koje je znao da su pripadnici ... populacije, pa je zbog mržnje prema njihovoj seksualnoj orijentaciji pesnicom udario oštećenog D. u predjelu glave, koji je od udarca pao i zadobio laku tjelesnu povredu, u vidu razderine iznad lijevog oka i krvnog podliva u lijevom sljepoočnom predjelu, a potom pesnicom u predjelu glave i oštećenog F. nanijevši mu laku tjelesnu povredu u vidu krvnog podliva u lijevom sljepoočnom predjelu.”

Osnovni sud u Podgorici, K.br.272/15:

“...svjesni svog djela čije su izvršenje htjeli i znajući da je isto zabranjeno, dogovorno i zajedno, iz mržnje, prijetnjom da će napasti život i tijelo ugrozili sigurnost oštećenog M.S, izvršnog direktora LGBT F.P na način, što su ga dok je sjedio u ugostiteljskom objektu „G.F.“ sa svojim društvom, zbog njegove seksualne orijentacije, zastrašivali i omalovažavali, tako što su po staklu lokala sa spoljašnje strane, papirnim maramicama razmazivali kečap, udarali rukama po staklu i glasno prijetili upućujući mu riječi „pederu, pederčino, dođi ovamo, čekamo te ispred, izađi napolje, čekamo te kad izađeš“, pri čemu su u cilju omalovažavanja oštećenog, rukama gestikulirali masturbaciju i okrećući se leđima prema oštećenom pokazivali stražnjicu.”

Osnovni sud u Podgorici, K.br.720/17

“...svjesni svog djela čije su izvršenje htjeli kao svoje i zajedničko, znajući da je njihovo djelo zabranjeno, vršenjem nasilja prema drugom - oštećenom S. K., ugrozili spokojstvo građana i remetili javni red i mir, pri čemu su oštećenom nanijeli laku tjelesnu povredu, na način što su okrivljeni D. P. i S. K. bez povoda počeli da udaraju oštećenog S. K. otvorenim šakama u predjelu lica, da bi nakon toga okrivljeni gađali oštećenog flašama i čašama, usljed čega je oštećeni, koji je podigao ruke da se zaštiti, zadobio laku tjelesnu povredu u vidu posjekotine u predjelu donje trećine unutrašnje strane lijeve podlaktice...”

Osnovni sud u Kotoru, K.br.177/15

“...teško tjelesno povrijedio ošt. A. G. i M.M. iz R. F., pri čemu je njegova sposobnost da shvati značaj svog djela i upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena uslijed emocionalnog nestabilnog poremećaja ličnosti, na način što je po izlasku iz svog taxi vozila „AUDI A6“ reg. ozn. BD ..., a koje je zaustavio na zahtjev oštećenih i S. A. iz Ruske F., ... pesnicom zadao udarac S.A. u predjelu iznad desnog uha, nakon čega je pesnicom zadao udarac oštećenom M. M. u predjelu nosa, od kog udarca je pao na asfalt i pri padu udario glavom o asfalt, kojom prilikom je zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu višestrukog preloma nosnih kostiju sa pomjeranjem, tj. sa dislokacijom prelomljenih koštanih odlomaka, sa prelomom nosne pregrade, sa krvnim podlivom kože nosa, sa pomjeranjem nosa u desno, sa krvarenjem iz nosa i sa nagnječno- razderanom ranom u predjelu korijena nosa dužine 1 cm; krvnog podliva kapka lijevog oka; crvenila kože sa oto-

kom u predjelu lijevog obraza; crvenila kože sa otokom u predjelu desnog obraza sa otokom gornje usne; nagnječno – razderne rane u desnoj polovini potiljačnog predjela dužine sa krvnim podlivom okolne kože u potiljačnom predjelu promjera 10 cm i potresa mozga, a zatim pesnicom zadao udarac oštećenom G. A. u predjelu lijevog oka, kojom prilikom je isti zadobio teške tjelesne povrede u vidu preloma lijeve gornjevilične kosti i to jedan prelom u predjelu poda – donjeg zida šupljine (sinusa) lijeve gornjevilične kosti i dva preloma u predjelu prednje – spoljašnjeg zida šupljine (sinusa) lijeve gornjevilične kosti sa pomjeranjem, tj. sa dislokacijom prelomljenih koštanih odlomaka sa krvarenjem (prisustvom krvi) u šupljini (sinusu) lijeve gornjevilične kosti; preloma lijeve jagodične kosti i to jedan prelom u predjelu spoja lijeve jagodične kosti sa lijevom gornjeviličnom kosti koji je „utisnut“, odnosno koji je sa put pozadi utisnutim prelomljenim koštanim okrajcima i drugi u predjelu slijepoočnog nastavka lijeve jagodične kosti; krvnog podliva kože i podkožnog mekog tkiva u predjelu oko lijevog oka i sa krvnim podlivom vežnjače lijevog oka i krvnog podliva kože u predjelu lijevog obraza.....

....Objasnio je da oni nisu ni očekivali da će ih taksista napasti po izlasku iz vozila, a da pretpostavlja da je taksista bio ljut jer su otkazali vožnju, jer su procijenili da hoće da ih prevari, a možda i zbog toga jer je taksista vidio da su on i A. pripadnici LGBT populacije a po njihovom izgledu. Naveo je da im je možda u tom smislu nešto i rekao, ali da ne razumije jezik, da je isti govorio nešto povišenim tonom, ali da ne zna šta. Objasnio je da je pretpostavio da ih je isti vrijeđao kako zbog toga što su ga spriječili da ih prevari, tako i jer je zaključio da su pripadnici LGBT populacije (iskaz svjedoka oštećenog).“

Osnovni sud u Nikšiću, K.br.286/14

“...svjestan svoga djela i htio njegovo izvršenje , postupajući iz mržnje prema pripadnicima LGBT populacije, prijetnjom da će napasti na njihov život i tijelo ugrozio sigurnost oštećenog M. S.a , zamjenika direktora LGBT F.P, koji je ispred navedenog foruma imao pristup toj stranici u ime foruma i koji je otvorio i pročitao poslati komentar, na način što je na zvaničnu stranicu LGBT F.P. poslao komentar sljedeće sadržine “ Ubi, zakolji da peder ne postoji!!!”

Osnovni sud u Podgorici, K.br.1113/12

„...svjestan svoga djela čije izvršenje je htio, ugrozio sigurnost oštećenog T.V. prijetnjom da će napasti na njegov život i tijelo, na način što je, bez povoda, prišao oštećenom i uputio mu prijetnju: „P...o pederska, sada ćemo da ti j....o majku!“, nakon čega je oštećeni, iz straha, ubrzanim hodom ušao u ulaz zgrade u kojoj živi i zatvorio vrata, koja su se automatski zaključala, a okrivljeni mu je lupajući na vrata, ponovo zaprijetio: „Izađi p...o napolje da te masakriramo, pederu!“, što je kod oštećenog izazvalo osjećaj straha i nesigurnosti.“

Osnovni sud u Nikšiću, K.br.140/19

„...bio svjestan svog djela i htio njegovo izvršenje, postupajući iz mržnje prema pripadnicima LGBT populacije, prijetnjom da će napasti na njihove živote i tijela, ugrozio sigurnost oštećenog ... , izvršnog direktora NVO LGBT F.P, na način što je na društvenoj mreži „Twitter“, pod svojim korisničkim imenom @., tokom komunikacije sa imenovanim oštećenim, pod njegovim korisničkim imenom @xxx_x_xxx, istom uputio riječi prijetnje: „Mene iskreno interesuju detalji, prosto bih vas izučavao dok bih sprovodio genocid nad vama

parazitima“, te u nastavku komunikacije pitao oštećenog kada će doći da paradiraju kroz Nikšić, na šta mu je oštećeni odgovorio da će ga zvati kada to bude, na koje riječi oštećenog mu je okrivljeni ponovo uputio riječi prijetnje: “Obavezno, da pripremim što više rekvizita za razbijanje zatrovanih lobanja.“

Osnovni sud u Podgorici, K.br.192/18

„..., svjestan svog djela čije je izvršenje htio i znajući da je isto zabranjeno, zlostavljanjem drugog i vršenjem nasilja prema drugom, te drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo građana i remetio javni red i mir, djelujući iz mržnje prema drugom zbog njegovog rodnog identiteta, na način što je prišao oštećenom K. N., te mu se zbog njegovog fizičkog izgleda i pretpostavljenog rodnog identiteta, obratio riječima: “Pederčino, jesi li ti onaj što šeta, što prolaziš ovuda“, ponavljajući to više puta, nakon čega ga je uhvatio za nadlaktice i bacio ga na beton da bi, kada je oštećeni krenuo prema ulazu u market „X“ kako bi se zaštitio od napada, istog sustigao, a zatim ga je izvukao iz marketa, gdje je nastavio da mu se obraća na isti način, da bi ga potom uhvatio za jaknu i bacio na beton, nakon čega ga je udario nogom u predjelu ledja, kojim radnjama je ugrozio spokojstvo oštećenog i nanio mu laku tjelesnu povredu u vidu oguljotine u predjelu prednje strane lijevog laktak i oguljotine u predjelu oba dlana...“

Neki karakteristični primjeri nasilja registrovani u analiziranim prekršajnim predmetima (izvodi iz presuda)

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 14817/23-4

„...putem elektronskih komunikacionih sredstava na javnoj društvenoj mreži Facebook, sa profila xxxx, vrijeđao pripadnike LGBT populacije na osnovu njihovog ličnog svojstva, na način što je na medijskom portalu RTV Nikšić, na objavu teksta „Ponosni na ono što smo uradili, imamo još posla“, postavio komentar sadržine „ponosni što se trpaju u gu..cu, bolesnici treba da se liječite, a ne da se reklamirate...“

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 15836/23-38

„...što se dok se nalazio u ulici na javnom mjestu u Podgorici, putem elektronske komunikacione društvene mreže Facebook, drsko ponašao prema pripadnicima LGBT populacije, na način što je sa svog Facebook profila xxx postavio komentar „udri grome“ na portalu „Volim Podgoricu“, a na objavu teksta „Podgorica: počeo Montenegro pride“.

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 13656/23-1

„...što je putem elektronske komunikacione društvene mreže Facebook, dok se nalazio u svojoj porodičnoj kući...vrijeđao na osnovu njihovog ličnog svojstva pripadnike LGBT zajednice na način što je sa svog Facebook profila xxx komentarisao objavu na medijskom portalu „Kolektiv“ na objavljenom članku „Crna Gora na koju će neki morati da se naviknu...gej par se vjerio na vrh Njegoševog Mauzoleja na Lovćenu“, objavio komentar „postoji bolnica za ovakve!!!...sigurno su im roditelji ponosni!...bruka i sramota...“

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 13899/23-26-47

„...što se putem elektronskog komunikacionog sredstva, na javnom mjestu - društvenoj mreži Facebook, naročito drsko ponašao prema pripadnicima LGBT zajednice, na način što je sa svog Facebook profila xxx na profilu medijskog portala „Volim Podgoricu“, na objavu teksta „...gej par se vjenčao na Lovćenu“, objavio komentar sljedeće sadržine: „...kako se ne nađe neko da ta govna čušne niz liticu...“

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 15752/23-1

„...što se putem elektronske komunikacione društvene mreže Facebook drsko ponašala prema pripadnicima LGBT zajednice, na način što je sa svog Facebook profila xxx na uživo (live) videu sa povorke ponosa održane u Podgorici, na Facebook stranici medijskog portala „Kolektiv“ objavila komentar „...e da ima kakva motka...“

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 754/23-30

„...što je na društvenoj mreži Facebook, sa svog profila xxx, vrijeđala S.M. i LGBT osobe po osnovu ličnog svojstva, na profilu medijskog portala „Kolektiv“, na uživo (live) video sa povorke ponosa održane u Podgorici postavila komentar sljedeće sadržine „.....piiii gadluka božjega, uništavaju Podgoricu...“

Sud za prekršaje u Podgorici, PP.br. 11002/22-36

„...što je u ul.XXX u Podgorici, u prostorijama NVO XXX izazvao osjećanje ugroženosti kod oštećenih V.J. i K.H. prijetnjom da će napasti na njihov život, na način što im je uputio riječi sadržine: ...što se ku...te p...e jedne, zapaliću vas...“

„... a zatim oštećenu K.H. vrijeđao po ličnom svojstvu riječima: zovi policiju pederčino, slobodno...“

Upoređujući ove dvije oblasti pravosudne nadležnosti, nesumnjivo se nameće utisak da je u prethodnom periodu razvijana praksa na temelju ugroženosti žrtava zločina iz mržnje i govora mržnje na društvenim mrežama i u realnom prostoru. Sagledavajući obilježje pojedinih krivičnih djela i prekršaja i dalje se nameće utisak koji govori da se u predmetima prema počiniocima ovih delikata postupa sa izvjesnom dozom rezervisanosti po pitanju određivanja sankcija u konkretnim slučajevima.

Sociološka istraživanja ukazuju da je jedan prilično veliki broj slučajeva ostao neregistrovan od strane institucija zaduženih za otkrivanje i procesuiranje ovakvih slučajeva, pa bi i o tome trebalo razmisliti u preventivnoj dimenziji ostvarivanja krivičnopravne i prekršajnopravne zaštite. Razlozi mogu biti veoma različiti, ali se nikako ne može isključiti mogućnost uticaja na žrtve blage kaznene politike i sprečavanja recidiva u vezi sa tim.

Konzervativna, stereotipna i shvatanja utemeljenja na predrasudama jako su zastupljena u Crnoj Gori, pogotovo kada je ova populacija u pitanju. Ono što svakako treba da zabrine, to su ekstremni vidovi ponašanja i naročito izraženi pozivi na nasilje usmjereno prema ovoj zajednici. Čini se da je i krivično zakonodavstvo ostalo nedorečeno kada je u pitanju zločin iz mržnje zasnovan na ovom ličnom svojstvu, te se ono nije našlo u spektru otežavajućih okolnosti prema naročito izraženim rizičnim grupama, a posebno ako sva sociološka istraživanja ukazuju da LGBT populacija to jeste.

Upoređujući zapriječenu kaznu i izrečene sankcije u obje vrste pravosudne nadležnosti, ne može se izbjeći utisak o prilično blagim kaznama, čak i u situacijama kada postoje ozbiljne prijetnje po fizički i psihički integritet žrtava. Ovo posebno kada se to tiče prekršajne nadležnosti u kojoj se i kod osnovnog i kod kvalifikovanog vida po pravilu izriče najniže novčana kazna, osim u par ekstremnih slučajeva.

Ono što je dobra praksa u radu sudova, to je odnos poklanjanja povjerenja kad su u pitanju iskazi žrtava, mada su oni po pravilu uvijek praćeni i solidnim materijalnim dokazima.

U svakom slučaju čini se da psihološki teret nije više u velikoj mjeri prevaljen na žrtve, te da u tom smislu treba otvoreno priznati da je ovakvom stavu znatno doprinijela aktivnost civilnog sektora koji zagovara prava LGBT osoba, ali i aktivnosti međunarodnih organizacija koje nedvosmisleno ukazuju na obavezu veće angažovanosti, kako u preventivnoj, tako i u reaktivnoj dimenziji rada institucija, posebno pravosuđa.

Evidentno je da se mora ojačati rad na cyber dimenziji nasilja nad LGBT populacijom, jer su informacione tehnologije uzrokovale i prilično uspješne oblike izbjegavanja odgovornosti.

Ništa manje od ovoga, krivičnopravni odgovor mora imati širu društvenu podršku umjesto nerijetko otvorenog otpora, ćutanja ili čak podrške homofobiji, transfobiji i drugim oblicima nasilja nad LGBT zajednicom. Ovo posebno dobija na težini kada to dolazi iz sfere politike ili drugih područja društvenog djelovanja, kao što su vjerske i akademske institucije, te ličnosti od posebnog uticaja na javno mnjenje.

Konačno, da bi se dublje analizirala pojava nasilja nad LGBT zajednicom, mora se voditi računa o statističkim pokazateljima i evidencijama koje mogu dati odgovor na kriminološki aspekt zaštite prava LGBT osoba. Takođe, prikupljanje podataka iz slučajeva na način kako to zakonodavstvo predviđa i analiza predmeta iz domena rada pravosuđa mora biti dublje sprovedena, kako bi se ustanovila određena praksa i utvrdio stepen uspjeha – ne samo u represiji, već i u prevenciji, posebno kada se to tiče recidiva, kako po pitanju generalne, a još više u odnosu na specijalnu prevenciju.

Međutim, ovaj i slični primjeri analitičkog pristupa ne može biti zamjena za kontinuirani rad na poboljšanju pravnog okvira (prava i prakse), ukoliko bilo koji pokazatelj upozorava na nedostatke u funkcionisanju sistema. Jedan od njih je svakako istrajavanje na otporu prema LGBT zajednici i jačanje homofobije i drugih oblika netrpeljivosti, koji su samo korak od najozbiljnijih delikata usmjerenih na najvećim ljudskim vrijednostima kao što su život i dostojanstvo.

